

2012-02-16
Dnr 43-2011:4374

Älvsbyns kommun

Beslut för fritidshem

efter tillsyn av Älvsbyns kommun

Tillsyn av Älvsbyns kommun

Skolinspektionen genomför tillsyn i Älvsbyn under hösten 2011. Vid tillsynen besöker Skolinspektionen samtliga skolenheter i kommunen. Älvsbyns kommun besöktes av Skolinspektionen den 13–14 december 2011.

Helhetsbedömning

Tillsynen visar att fritidshemmen i Älvsbyns kommun bedriver en pedagogisk verksamhet som utgår från en helhetssyn på barnens utveckling och lärande. Personalen strävar efter att anpassa verksamheten efter barnens förutsättningar och behov. Barnen ges på olika sätt möjligheter till inflytande över verksamhetens utformning. Vidare framgår att samverkan sker mot skolan där olika aktiviteter knyter an till målen i läroplanen, samt att värdegrundsfrågor omfattar det dagliga arbetet.

Utmärkande för Älvsbyns kommun är att personal vid samtliga fritidshem är utbildade fritidspedagoger. Det framgår att fortbildning och gemensamma nätverksträffar, där bland annat styrdokument och pedagogiska frågor diskuteras, bidragit till en positiv utveckling i fritidshemmen. Enligt föräldraintervjun och kommunens föräldraenkät är föräldrarna i huvudsak nöjda med fritidsverksamheten.

Det framkommer dock att rektorernas pedagogiska ledningsansvar för fritidshemmen behöver förbättras. Vidare finns brister i kommunens system och rutiner för att kontinuerligt följa upp och utveckla fritidshemmens verksamhet. Såväl kommunens kvalitetsredovisning som kvalitetsredovisningarna på skolenhetsnivå ger en begränsad bild av måluppfyllelsen i fritidshemmen. Det framgår också att kommunen inte genomför kontinuerliga uppföljningar och utvärderingar av vilka effekter elevgruppernas storlek och sammansättning har på god omsorg och god pedagogisk kvalitet i fritidshemmen. Sammantaget har kommunen inte tillräckliga underlag för att kunna vidta åtgärder för att förbättra verksamheten.

Skolinspektionen pekar i denna tillsyn på ett antal områden som huvudmannen måste åtgärda för att förbättra elevernas måluppfyllelse. Mot denna bakgrund fattar Skolinspektionen följande beslut.

Beslut

Föreläggande

De beskrivna bristerna som Skolinspektionen konstaterat vid tillsynen av Älvsbyns kommun måste åtgärdas för att huvudmannen ska uppfylla författningarnas krav och eleverna därmed ska få den utbildning de har rätt till. En utförligare redogörelse av konstaterade brister finns nedan under rubriken Skäl för beslut.

Skolinspektionen förelägger med stöd av 26 kap. 10 § skollagen (2010:800) Älvsbyns kommun att senast den 16 maj 2012 avhjälpa påtalade brister genom att vidta nedanstående åtgärder.

De vidtagna åtgärderna ska samma dag skriftligen redovisas till Skolinspektionen.

Utveckling och lärande

Fritidshemmen utreder inte och ger inte alltid särskilt stöd.

Ni ska därför vidta åtgärder för att förbättra arbetet med Utveckling och lärande.

I detta ingår att:

- Om utredningen visar att eleven har svårigheter i sin situation på fritidshemmet ska eleven ges särskilt stöd (3 kap. 8 § skollagen).

Pedagogiskt ledarskap och utvecklingen av utbildningen vid fritidshemmen

Det finns fritidshem där rektor inte fungerar som pedagogisk ledare och verkar för att utbildningen vid fritidshemmen utvecklas i förhållande till de nationella målen.

Rektorerna ser inte till att det bedrivs ett systematiskt kvalitetsarbete vid skolenheten.

Kommunen bedriver inte ett systematiskt kvalitetsarbete genom att systematiskt och kontinuerligt planera, följa upp och utveckla utbildningen vid fritidshemmen.

Ni ska därför vidta åtgärder för att förbättra arbetet med Pedagogiskt ledarskap och utvecklingen av utbildningen vid fritidshemmen.

I detta ingår att:

- Det pedagogiska arbetet vid varje fritidshem leds och samordnas av rektorn för den skolenhet till vilket fritidshemmet är knutet (2 kap. 9 § skollagen).

- Rektorn ska se till att det bedrivs ett systematiskt kvalitetsarbete som består i planering, uppföljning och utveckling av utbildningen (4 kap. 4 § skollagen, Lgr 11 avsnitt 2.8).
- Huvudmannen bedriver ett systematiskt kvalitetsarbete som består i planering, uppföljning och utvärdering av utbildningen (4 kap. 3 § skollagen).

Anmärkingar

Skolinspektionen har vid tillsynen konstaterat mindre allvarliga brister som måste åtgärdas för att eleverna ska få den utbildning de har rätt till. Huvudmannen ges därför en anmärkning.

En redogörelse av konstaterade brister finns nedan under Skäl för beslut.

Till följd av anmärkningarna ska Ni **senast den 16 maj 2012** vidta åtgärder för att rätta till bristerna och redovisa dessa åtgärder för Skolinspektionen.

Trygghet och studiero

Fritidshemmen har inte upprättat en årlig plan mot kränkande behandling som motsvarar skollagens krav.

Skäl för beslut

Föreläggande:

Bedömningsområde: Utveckling och lärande

Bedömning:

Fritidshemmen utreder inte och ger inte alltid särskilt stöd

Motivering:

Av skollagen framgår att i utbildningen vid fritidshemmet ska hänsyn tas till barns och elevers olika behov. Vidare framgår att barn och elever ska ges stöd och stimulans så att de utvecklas så långt som möjligt.

Av dokumentation och intervjuer framgår att personalen arbetar för att tillgodosätta barns behov av särskilt stöd i fritidshemmen. Det finns dock brister när det gäller utredningen av elevers behov av sådana stödinsatser.

När det befaras att elever är i behov av särskilt stöd görs kartläggningar enligt rektorerna som omfattar elevens hela skoldag. Några separata utredningar görs dock generellt inte i syfte att utreda behov av särskilt stöd inom ramen för fritidshemmets verksamhet. Exempelvis görs inte några kartläggningar av flerspråkiga nyanlända barns behov. Vidare framgår att särskilda stödinsatser främst riktas mot skolan. Elever som bedöms vara i behov av särskilt stöd i form av extra resurs under den ordinarie skoltiden får sällan möjlighet till stöd under sin vistelse i fritidshemmen även om behov finns. Föräldrar uppger i intervju att de uppfattar att särskilt stöd ges till barn beroende av hur mycket föräldrar själva agerar i en sådan situation.

Skolinspektionen vill göra kommunen uppmärksam på att det är viktigt att utreda stödbehovet för elever inom fritidshemsverksamheten och att anpassa stödinsatsen efter de behov som finns när eleven är på fritidshemmet. För att försäkra sig om att tillräckliga och adekvata resurser avsätts för särskilt stöd är det nödvändigt att kommunen känner till omfattningen av stödbehovet och om de insatser som görs har effekt. Kontinuerliga uppföljningar och utvärderingar är därför viktiga att göra.

Skolinspektionen bedömer att fritidshemmen behöver säkerställa att utredningar genomförs i syfte att utreda eventuella stödbehov vid fritidsverksamheten.

Författning:

1 kap. 4 § andra stycket, 3 kap. 3 och 8 §§ skollagen.

Bedömningsområde: Pedagogiskt ledarskap och utvecklingen av utbildningen vid fritidshemmen

Bedömning:

Det finns fritidshem där rektor inte fungerar som pedagogisk ledare och verkar för att utbildningen vid fritidshemmen utvecklas i förhållande till de nationella målen.

Rektorerna ser inte till att det bedrivs ett systematiskt kvalitetsarbete vid skolenheten.

Kommunen bedriver inte ett systematiskt kvalitetsarbete genom att systematiskt och kontinuerligt planera, följa upp och utveckla utbildningen vid fritidshemmen.

Motivering:

Pedagogiskt ledarskap

Det pedagogiska arbetet vid ett fritidshem ska enligt skollagen ledas och samordnas av skolenhetens rektor. Dessa ska särskilt verka för att utbildningen utvecklas.

Vid intervjuer med rektorer och personal framkommer att det finns en skillnad mellan hur rektorerna leder och tar ansvar för fritidshemmens verksamhet. I rektorsintervjun beskrivs att läsåret 2011/2012 ses som ett övergångsår avseende ledningen av tätortens fritidshem. Detta har sin grund i att en ny skolorganisation ska genomföras i Älvsbyns kommun höstterminen 2012. Formellt sett har två rektorer ansvar för tätortens fritidshem. Enligt intervjuer är det dock en rektor som i praktiken har det pedagogiska ledningsansvaret för tätortens fritidshem. Rektorn träffar all personal i regelbundna möten och tar ett tydligt ansvar för fritidshemmens utveckling. Detta medför enligt Skolinspektionen en otydlighet i det pedagogiska ledarskapet för tätortens fritidshem. Vidare framgår av intervjuer att personalen i hög grad själva driver frågor rörande fritidshemmens utveckling och kvalitet. Enligt personalen finns det också en skillnad i rektorernas engagemang och kunskap om fritidshemmets arbete.

Enligt Skolinspektionen är det angeläget att samtliga rektorer tar sitt ansvar som pedagogiska ledare och verkar för att utbildningen vid fritidshemmen utvecklas.

Systematiskt kvalitetsarbete enhetsnivå

Enligt skollagen ska fritidshemmen bedriva ett systematiskt kvalitetsarbete som ska dokumenteras. Inriktningen på kvalitetsarbetet ska vara att de nationella målen uppfylls. Kravet på kvalitetsredovisningar är dock borttaget.

Av dokumentation och intervjuer framgår att personal vid flertalet fritidshem kontinuerligt arbetar med att utvärdera sin verksamhet utifrån en kommungemensam modell för systematiskt kvalitetsarbete. I utvärderingen av verksamheten deltar också eleverna. Utvecklingsinsatser har medfört förbättringar enligt både rektorer och personal.

I slutet av läsåret utvärderas fritidshemmets verksamhet. Rektorerna sammanställer resultatet i en gemensam kvalitetsredovisning för rektorsområdet. Detta innebär att det i flera fall saknas dokumentation för respektive fritidshems kvalitetsarbete. I kvalitetsredovisningarna skattas fritidshemmens arbete med normer och värden utifrån BRUK-enkäten "Respekt för människors olikheter". Åtgärder för att utveckla verksamheten framgår inte alltid. Sammantaget ger kvalitetsredovisningarna en begränsad bild av fritidshemmets verksamhet relaterad till de nationella mål som styr verksamheten.

Skolinspektionen bedömer att det systematiska kvalitetsarbetet vid fritidshemmen måste utvecklas och dokumenteras på ett tydligare sätt.

Systematiskt kvalitetsarbete huvudmannanivå

Kommunens kvalitetsredovisning av fritidshemmets resultat och måluppfyllelse är bristfällig. Av kvalitetsredovisningen framgår enbart resultatet av kommunens föräldraenkät och en redovisning av fritidshemmets arbete med normer och värderingar. Kommunen saknar en bedömning av måluppfyllelsen relaterad till nationella mål för den samlade fritidsverksamheten i kommunen, liksom analyser och åtgärder. Utöver området normer och värden redovisas inte måluppfyllelsen av fritidshemmets övriga uppdrag. Kommunen saknar därmed ett viktigt underlag för att kunna vidta relevanta åtgärder för att öka måluppfyllelsen.

Skolinspektionen bedömer att kommunen behöver se över sitt systematiska kvalitetsarbete på huvudmannanivå så att uppföljning och utvärdering i högre grad kan ligga till grund för fritidshemmets fortsatta planering och utveckling.

Utvärdering av gruppernas storlek och sammansättning

Av intervjuer med rektorer och personal framgår att någon utvärdering av barngruppernas storlek och sammansättning inte genomförs. Kommunen saknar därmed ett viktigt underlag för att kunna styra och stödja fritidshemmets utvecklingsarbete mot ökad måluppfyllelse.

Det är särskilt viktigt med kontinuerliga utvärderingar då det av intervjuer framkommit att det finns barngrupper som upplevs vara stora. Vidare uppges många barn vara i behov av särskilt stöd och ett flertal barn har ett annat modersmål än svenska. I personalintervjun påtalas svårigheter att bemöta olika stödbehov då gruppstorlekarna blir större. Det finns också fritidshem där barngrupperna utökas vissa tillfällen under veckan. Barnen är inte inskrivna i verksamheten men personal vid fritidshem och skola har ett tillsynsansvar för dessa. Dokumentation och intervjuer med föräldrar och personal visar att planering och genomförande av fritidshemmets verksamhet försvåras då elevgruppens storlek varierar. Enligt intervjuer erbjuds alla barn direkt plats i fritidshemmen och det finns inte något tak för hur stora barngrupperna kan vara.

Det är enligt Skolinspektionen bedömning angeläget att Älvsbyns kommun kontinuerligt följer upp och utvärderar gruppernas sammansättning och storlek vid fritidshemmen. Kommunen måste försäkra sig om att fritidshemmen får förutsättningar att bedriva en pedagogisk verksamhet som motsvarar de krav som skollag och läroplan föreskriver.

Författning:

2 kap. 9 § skollagen, 4 kap. 3–6 §§ skollagen, Lgr 11, avsnitt 2.8.

Anmärkning:**Bedömningsområde: Trygghet och studiero****Bedömning:**

Fritidshemmen har inte upprättat en årlig plan mot kränkande behandling som motsvarar skollagens krav.

Motivering:

Enligt skollagen ska en plan mot kränkande behandling utarbetas för varje verksamhet utifrån en aktuell kartläggning av den enskilda verksamhetens behov. Planen ska innehålla en redogörelse för vilka åtgärder som avses påbörjas eller genomföras under det kommande året. En redogörelse för hur de planerade åtgärderna har genomförts ska tas in i efterföljande års plan. Enligt diskrimineringslagen ska även en likabehandlingsplan upprättas. Dessa planer kan slås samman, vilket man gjort i Älvsbyn. Fritidshemmets likabehandlingsplaner är gemensamma med tillhörande skolor.

De planer som Skolinspektionen tagit del av omfattar exempel på förebyggande åtgärder som genomförs på skolorna och rutiner för åtgärder vid kränkningar. I några planer är åtgärderna generellt hållna så som att personalen som

arbetar på skolan ska vara förebilder och att regelbundna enkäter och samtal ska genomföras med elever om trygghet och trivsel. Det är således svårt att utläsa vilka åtgärder som tar sin utgångspunkt i en aktuell kartläggning.

Av dokumentation och intervjuer framgår att personal från fritidshemmen medverkar i de grupper som arbetar fram likabehandlingsplanerna, samt att kartläggningar genomförs utifrån fritidshemmens verksamhet. Enligt intervjuer är de åtgärder som skrivs fram i planerna gemensamma för både skola och fritidshem. Det är dock viktigt att de åtgärder som ska genomföras vid fritidshemmet också synliggörs i planen. Vidare framgår inte en redovisning av fjolårets åtgärder. Enligt dokumentation och intervjuer följs dock arbetet upp inför upprättandet av en ny plan. Resultatet av denna uppföljning saknas i planerna.

Med anledning av att fritidshemmen i övrigt bedriver ett aktivt och medvetet arbete mot kränkande behandling ser Skolinspektionen bristerna som mindre allvarliga men som behöver åtgärdas.

Författning:

6 kap. 8 § skollagen

Bakgrund

Måluppfyllelse

Enligt rektorerna kompletterar fritidshemmen skolans verksamhet innehållsmässigt med en pedagogik som stöder elevernas allsidiga utveckling genom en utforskande, laborativ och praktisk metodik. Arbetet sker med utgångspunkt i läroplanens övergripande mål. Äventyrspedagogik, samarbetsövningar och teknikprojekt är exempel på aktiviteter som berör flera mål i skolan. Personalen beskriver också att det finns bra kompetenser inom olika ämnesområden. Samarbete sker mellan fritids och skola utifrån en helhetssyn på barnens utveckling och lärande. Vidare framgår av dokumentation och intervjuer att verksamheten planeras utifrån barnens behov och intressen och att stor vikt läggs vid elevinflytande och på att lära barnen ingå i sociala sammanhang.

Fritidshemmens personal arbetar aktivt med att förebygga och förhindra kränkningar. Enligt föräldraintervjun agerar fritidspersonalen tydligt vid incidenter. Det framgår också att de i huvudsak är nöjda med fritidshemmens verksamhet och att barnen trivs. Denna bild framträder också i kommunens föräldraenkät. Av intervjuer framgår dock att det finns barngrupper som upplevs vara stora och att detta påverkar verksamhetens förutsättningar att möta barnens behov. Enligt dokumentation och intervjuer finns också en skillnad mellan lokalernas ändamålsenlighet i kommunens fritidshem. Av tillsynen framgår dock att en ny skolorganisation ska genomföras höstterminen 2012 vilket kommer förbättra tillgången till lokaler.

Skolinspektionen kan inte göra en bedömning av måluppfyllelsen i sin helhet då både fritidshemmens och kommunens kvalitetsredovisningar ger en begränsad bild av måluppfyllelsen relaterad till de nationella målen.

Beskrivning av Älvsbyns kommun

I Älvsbyns kommun finns 7 kommunala fritidshem. Fritidshemmen tillhör grundskolorna organisatoriskt och leds av de rektorer som ansvarar för den skola där verksamheten är förlagd.

Enligt Skolverkets officiella statistik för år 2010 är 65 procent av barnen i åldern 6–9 år inskrivna i kommunens fritidshem, vilket kan jämföras med rikets 82 procent. Motsvarande siffror för äldre barn i åldern 10–12 år är 12 procent för kommunen och 15 procent för riket. Totalt omfattar verksamheten 275 barn.

Antalet inskrivna barn per årsarbetare på fritidshemmen är 15,3 jämfört med 21,5 i riket. Antalet inskrivna barn per avdelning är 24,3 jämfört med 38,1 i

riket. Vidare visar Skolverkets statistik att andelen årsarbetare med pedagogisk högskoleexamen är betydligt högre i kommunen än i riket (100 procent jämfört med 58 procent i riket).

I ärendets slutliga handläggning har deltagit Annacarin Nilsson och Jonas Hedström.

På Skolinspektionens vägnar

Joakim Blomberg
Enhetschef

Anna Davis
Utredare

Bilagor:

Bilaga 1 Allmänt om tillsynen

Allmänt om tillsynen

Skolinspektionen genomför regelbundet tillsyn i alla kommuner för att granska skolväsendet. Tillsyn genomförs samtidigt i de fristående skolor som finns i kommunen.

Vid tillsynen tar Skolinspektionen ställning till i vad mån verksamheten ger förutsättningar för barn, ungdomar och vuxenstuderande att nå de nationella målen och bedömer om huvudmännen uppfyller de krav som författningarna ställer på verksamheten. Tillsynen fokuserar på sådana faktorer som har betydelse för en god lärandemiljö och för elevernas möjligheter att uppnå kunskapsmålen. Förutom att Skolinspektionen bedömer måluppfyllelsen inriktas tillsynen mot tre huvudområden: **Elevernas utveckling mot målen, ledning och utveckling av utbildningen samt enskild elevs rätt.**

Varje skola får efter besöket ett beslut där iakttagelser och bedömningar som rör den granskade skolan redovisas. För offentliga huvudmän sammanställs iakttagelser och bedömningar, som rör huvudmannens ansvar för utbildningsverksamheten i kommunen, i ett beslut (kommunbeslut). Kommunens förskoleverksamhet och verksamheten vid fritidshemmen redovisas i var sitt sammanfattande beslut. Fritidshem vid fristående skolor inspekteras i anslutning till tillsynen av den fristående grundskolan. Skolinspektionen ger alltid huvudmännen möjlighet att ta del av och lämna synpunkter på sakuppgifter i besluten.

Skolinspektionens granskning avser emellertid inte att ge en heltäckande bild av tillståndet i skolväsendet utan i vilken utsträckning huvudmannen, vid det aktuella granskningstillfället, avviker från de krav och förväntningar som uttrycks i skollag, läroplaner och övriga författningar som rör skolväsendet, inom de granskade områdena. Beskrivningarna och bedömningarna i besluten grundas på de dokument som huvudman och skolor lämnat samt på de iakttagelser och intervjuer som genomförts vid besök i verksamheten. Även annan information från Skolverkets nationella uppföljningssystem, eller som finns publicerad på annat sätt, har använts. Skolinspektionen använder olika tillsynsmetoder vilket innebär att besöken vid skolor och verksamheter kan variera avseende såväl omfattningen som av vilka grupper som intervjuas. Vid kommunala förskolor och fritidshem grundar sig inspektionen i huvudsak på intervjuer med personal, föräldrar och ledning.

För den offentliga verksamheten kompletteras alla beslut med en muntlig återrapportering av inspektörerna till företrädare för huvudmannen.

Inom de områden där Skolinspektionen bedömt att det finns brister har huvudman och rektor eller förskolechef ett ansvar för att åtgärder vidtas. Med

anledning av tillsynen ska huvudmannen till Skolinspektionen redovisa vilka åtgärder som har vidtagits i verksamheterna inom den tid och i den ordning som anges i beslutet.

Ytterligare information om den regelbundna tillsynen finns på Skolinspektionens webbplats (www.skolinspektionen.se/Tillsyn).